

VOLITVE

- poslanci so na svojo funkcijo postavljeni z volitvami
- izraz ljudske suverenosti, pogoj za demokratično oblikovanje parlamenta
- omogočajo vpliv na sestavo parlamenta in s tem vpliv na odločitve
- vsi volilci tvorijo volilno telo, ki je razdeljeno na volilne enote, ki so približno enako velike

VOLILNI SISTEM

volilni sistem v širšem pomenu

- volilna pravica
  - organizacija, postopek in tehnike volitev
  - varstvo volilne pravice
  - razdelitev mandatov
- } elementi volilnega sistema, omogočajo izvrševanje in uresničevanje volilne pravice in volilnih načel

volilni sistem v ožjem pomenu

- sistem razdelitve mandatov – večinski in proporcionalni sistem
- od načina razdelitve mandatov je odvisna zastopnost strank v predstavniškem telesu

načela volilnega sistema

- sredstva
za uresničevanje
volilne pravice
- splošna volilna pravica
  - enaka volilna pravica
    - neposredna volilna pravica
  - svobodna volilna pravica
  - tajnost glasovanja

SISTEM DELITVE MANDATOV

- razdelitev poslanskih sedežev med kandidate, ki so bili izvoljeni na volitvah, odvisno od izida glasovanja
- pretvarjanje glasov v poslanske sedeže je možno na različne načine, ki dajo zelo različne rezultate
- temeljno vprašanje: ali naj bodo poslanci v parlamentu odraz pogledov in prepričanj **vseh** volilcev ali **večine**

večinski sistem

- o kandidatih se na volitvah odloča z večino
- sistem relativne večine: izvoljen tisti kandidat, ki je dobil največ glasov
- sistem absolutne večine: kandidat je izvoljen, če dobi podporo večine volilcev, potreben še en krog glasovanja

proporcionalni sistem

- načelo: dodeljeni mandati morajo ustrezati dobljenim glasovom na volitvah
- omogoča, da so različni politični interesi oz ustrezno zastopani v parlamentu
- Harejev količnik:
  - *št. glasov / št. poslanskih mest v volilni enoti = Harejev količnik*
  - *št. glasov za listo / Harejev količnik = št. mandatov, ki jih dobi lista*
  - tako ni mogoče razdeliti vseh mandatov
  - metoda največjega ostanka – mandati se dodelijo listam, ki so imele največji ostanek pri delitvi
- d'Hondtov količnik:
  - pravilo največjega povprečja
  - število glasov vsake liste se deli s števili od 1 do števila mandatov, ki se delijo v volilni enoti
  - dobljene količnike se razvrsti po velikosti
  - mandati so dodelijo tistim listam, ki imajo najvišje količnike
- kombiniranje: d'Hondtov in Harejev količnik je mogoče kombinirati na različne načine, pogosta je kombinacija dveh delitev mandatov – na ravni volilne enote in na ravni celotne države
- prohibitivna klavzula=prag za vstop v parlament: ne dopusti delitve mandatov tistim listam, ki ne dosežejo določenega pogoja, gre za korigiran proporcionalni sistem
- proporcionalni sistem v čisti obliki: volilci izbirajo samo med listami kandidatov, ki so jih določile politične stranke, na razdelitev mandatov med kandidate volilci nimajo vpliva
- preferenčno glasovanje: volilec glasuje za stranko in hkrati odloča, kdo bo izvoljen
- panaširanje: omogoča volilcu da izbira med različnimi kandidati različnih strank

vpliv načina razdelitve mandatov na delovanje političnega sistema

- prednosti večinskega sistema

- preprost, pregleden, volilci lahko izbirajo med kandidati, oblast je bolj stabilna, ker ima večino ena stranka
- pomanjkljivosti večinskega sistema
  - ne odraža razmerja politične oblasti v državi, daje prednost stranki, ki dobi največ glasov po volilnih enotah
- prednosti proporcionalnega sistema
  - sorazmerno razdeli mandate med kandidate, razdelitev mandatov je v skladu z volilnimi rezultati, ustrezno zastopanost političnih manjšin, v parlamentu je več strank
- pomanjkljivosti proporcionalnega sistema
  - vlada je nestabilna zaradi večjega števila političnih strank, slabi položaj parlamenta, onemogoča glasovanje o posameznih kandidatih

NAČELA VOLILNEGA SISTEMA

splošna volilna pravica

- pravica vsakega državljana, ki dopolni 18 let da voli, ne glede na svojo pripadnost
  - izključeni: mladoletni in tisti, ki so poslovno nesposobni (*pogoj je poslovna sposobnost*)
  - volilni cenzus: volilna pravica je omejena na ozek krog ljudi, ki izpolnjujejo posebne pogoje – ga ni
  - aktivna volilna pravica: pravica voliti
  - pasivna volilna pravica: pravica biti izvoljen
- } pri nas sta ti dve
pravici izenačeni

enaka volilna pravica

- vsak glas ima enako vrednost, vsak volilec ima samo en glas, noben glas nima prednosti pred glasovi drugih
- enaka volilna pravica je potrditev ustavnega načela enakosti
- izjema: samo pripadniki narodnih skupnosti imajo pravico voliti poslanca narodne skupnosti + poleg tega volijo druge poslance DZ, imajo dva glasova pri volitvah v DZ – pluralni votum

neposredna in posredna volilna pravica

- odvisno od tega ali so volitve neposredne ali posredne
- neposredne volitve: volilci sami, brez posrednika glasujejo za člane predstavniškega telesa, so bolj demokratične
- posredne volitve: volilci za volitve izberejo elektorje ali volilno telo, ki izvoli člane predstavniškega telesa

svobodna volilna pravica

- prvi vidik: volilci svobodno izbirajo med različnimi kandidati, strankami na volitvah, se svobodno opredeljujejo pri glasovanju, pri tem jih nihče ne ovira
- drugi vidik: volilci svobodno uveljavljajo svojo pravico – sami se odločijo ali bodo glasovali ali ne

tajnost glasovanja

- eden od temeljnih pogojev za uresničevanje svobode volilne pravice
- volišče mora biti organizirano tako, da omogoča uresničevanje načela tajnega glasovanja
- varovanje: volilec ima svobodno izbiro, nihče ne more nanj izvajati pritiska, za koga naj glasuje, ne more g<klicati na odgovornost, zahtevati do njega naj pove, kako je glasoval

RAZVOJ VOLILNEGA SISTEMA V SLOVENIJI

po letu 1953

- poseben tip volilnega sistema – delegatski sistem
- ni predstavniškega mandata ampak vezanost delegata na volilno bazo
- uvedene posredne volitve na več ravneh

amandmaji 1988, 1989

- uvedene posredne volitve v zbornice skupščin
- prelom z dotodanjo ureditvijo in omogočilo večstrankarske volitve (1990)
- za volitve v vsakega od treh zborov je veljal drugačen volilni sistem

nova ustava 1991

- uvedena nova državna ureditev, sprejeta nova volilna zakonodaja
- volilni sistem je proporcionalni, dopolnjen z elementi večinskega sistema

sprememba ustave 2000

- ustava določa, da se poslance voli po proporcionalnem sistemu, ob 4% volilnem pragu za vstop v parlament
- volilci imajo odločilen vpliv na dodelitev mandatov

VRSTE VOLITEV

- splošne volitve: volitve poslancev v DZ
  - redne: izvedejo se vsako 4. leto, pred potekom mandata poslancev DZ
  - predčasne: če se DZ razpusti pred potekom redne mandatne dobe
- naknadne volitve: če v volilni enoti, na volišču ni bilo izvedeno glasovanje na dan, ki jo določen za glasovanje
  - ponovne volitve: če se že opravljene volitve razveljavijo zaradi nepravilnosti pri volitvah, ponovitev glasovanja
- nadomestne volitve: če je treba izvoliti enega ali več poslancev, ker so poslanski sedeži nezasedeni, potrebne, če poslancu predčasno preneha mandat, ni uveljavljeno v proporcionalnem sistemu

EVIDENCA VOLILNE PRAVICE

- omogoča uveljavitev volilne pravice tistim, ki jo imajo
- volilec glasuje tam, kjer je evidentiran
- stalna evidenca: vodi se ne glede na čas volitev – register stalnega prebivalstva
- občasna evidenca: sestavlja se za vsake volitve posebej – volilni imenik

VOLILNE ENOTE

- območja na katera se pred volitvami razdeli celotno območje na katerem se izvedejo volitve
- pri tem se celotno volilno telo razdeli na manjše dele

oblikovanje volilne enote:

- enako število mandatov na določeno število prebivalcev (*en poslanec na enako število prebivalcev*)
- pomembno za uspeh stranke na volitvah

oblikovanje volilnih enot pri volitvah v DZ

- 8 volilnih enot, približno enako velike
- v vsaki volilni enoti je 11 okrajev, voli se 11 poslancev
- v vsakem okraju se voli 1 poslanec

ORGANIZACIJA VOLITEV

volilni organi:

- poglavitna vloga pri organizaciji volitev
- volilni organi, ki vodijo organizacijo volitev, so samostojni in neodvisni, delajo na podlagi zakona
- volilni organi v ožjem pomenu: oblikovani so izključno za volitve, razen tega ne opravljajo nobenih drugih funkcij – volilna komisija, volilni odbori in drugi volilni organi
- volilni organi v širšem pomenu: sicer opravljajo druge državne funkcije, določene funkcije imajo tudi pri volitvah – DZ, predsednik, ustavno sodišče (*funkcije: razpis, verifikacija mandata, sodno varstvo*)

volilne komisije:

- skrbijo za tehnično izvedbo volitev, za varstvo zakonitost v volilnem postopku pri glasovanju in kandidiranju
- imenujejo se za vsake volitve posebej
- imajo 4 letno mandatno dobo, se ne prekine, če pride do predčasnih volitev
- v tem času opravljajo vse kar je v zvezi z volitvami

volilni odbori:

- vodijo volitve neposredno na voliščih, imenujejo se za vsake volitve posebej

hierarhija volilnih organov:

- Republiška volilna komisija – najvišji volilni organ
- volilne komisije volilnih enot
- okrajne volilne komisije
- volilni odbori

VOLILNI POSTOPEK

razpis

- volitve v DZ razpiše predsednik republike
- razpis časovno določi začetek in konec volilnega postopka

kandidiranje – prva faza

- način postavljanja kandidatov, med katerimi izbirajo volilci svoje predstavnike v parlamentu
- kandidaturo se vlaga pri DZ – posamična kandidatura, v obliki kandidatnih list
- ob določitvi liste je treba določiti tudi, v katerem okraju se glasuje o posameznem kandidatu z liste
- listo kandidatov se vložijo pri volilni komisiji volilne enote, v določenem roku

predlaganje kandidatov

- **politične stranke**
  - vložijo liste kandidatov v vseh volilnih enotah, s podpisi jo morajo podpreti 3 poslanci
  - vložijo listo kandidatov v vsaki volilni enoti posebej, vsako listo mora podpreti vsaj 50 volilcev
  - liste ne določijo člani stranke ampak volilci, podpreti jo morajo s podpisi 100 volilcev
- **volilci**
  - predlagajo kandidate tako, da listo kandidatov določijo sami, podpreti jo mora 100 volilcev

glasovanje – druga faza

- dejanje s katerim **volilec izjavi svojo voljo**
- s svojim glasom podpre kandidata oz. kandidatno listo, za katero bi želel, da je izvoljena
- glasovanje poteka na voliščih v posebej določenem času
  - **izjeme**: dovoljeno glasovanje pred dnevom glasovanja in po njem, po pošti, glasovanje v tujini
- postopke glasovanja vodijo **volilni odbori na voliščih**
- glasovanje je **tajno** – s pisnimi glasovnicami
- velja načelo **osebnega glasovanja** – nihče ne more glasovati preko pooblaščenca

ugotavljanje volilnega izida – tretja faza

- ko je glasovanje končano se začne ugotavljanje izida glasovanja
- ugotovi se volja volilcev – na tej podlagi se razdelijo poslanski mandati
- ugotavljanje izida poteka v **4 fazah**
  - **prva faza**: ugotavljanje izida glasovanja na vsakem **volišču** – izid ugotovi **volilni odbor**
  - **druga faza**: ugotavljanje izida glasovanja v **volilnem okraju** – izid ugotovi **okrajna volilna komisija**
  - **tretja faza**: ugotavljanje izida glasovanja v **volilni enoti** – izid ugotovi **volilna komisija volilne enote**
    - razdelijo se mandati na ravni volilne enote – po Droopove količniku
    - razdelita se tudi mandata poslancev narodnih skupnosti
  - **četrti faza**: ugotavljanje izida glasovanja na ravni **cele države** – izid ugotovi **republiška volilna komisija**
    - razdelijo se mandati, ki niso bili razdeljeni na ravni volilnih enot
    - nerazdeljeni mandati se razdelijo po d'Hondtovem količniku

RAZDELITEV MANDATOV V NOVI UREDITVI

- poslanci se volijo po načelu, da so v DZ sorazmerno zastopani interesi
- poslanci se volijo po proporcionalnem sistemu, uvedene nekatere posebnosti, ki so značilne za večinski sistem
- volilni sistem določa 4% prag za vstop v DZ
- mandati se delijo na dveh ravneh – na ravni volilnih enot in na ravni celotne države

Droopov količnik – delitev mandatov na ravni volilne enote

- skupno število glasov vseh volilcev v eni volilni enoti se deli s številom poslancev 11 povečano za 1 (torej 12), čemur se doda še 1
  - $(\text{vsi glasovi v volilni enoti} / 12) + 1 = \text{Droopov količnik}$
- število glasov, ki jo dobi določena lista kandidatov se deli z Droopovim količnikom
- lista kandidatov dobi toliko mandatov v DZ kolikor krat je dosegla Droopov količnik (0, 1, 2, 3-krat...)
  - $\text{vsi glasovi za listo kandidatov} / \text{Droopov količnik} = \text{število mandatov}$
- **posledica Droopovega količnika**: za podelitev mandata je potrebno manjše število glasov, zato se v volilnih enotah podeli več mandatov

d'Hondtov količnik – delitev mandatov na ravni celotne države

- mandati, ki niso bili razdeljeni na ravni volilne enote se razdelijo na ravni celotne države
- pri delitvi na državni ravni se ne upošteva tistih list kandidatov, ki so bile vložene samo v eni volilni enoti in tistih, ki ne bi dosegle volilnega praga – ki ne bi dobile 4% vseh glasov volilcev

- pri novi ureditvi se upoštevajo vsi glasovi, ki jih je pridobila kandidatna lista in ne samo ostanki glasov
  - število vseh glasov, ki jih dobila lista na ravni celotne države s deli s števili od 1 do 88 (*kolikor je mandatov*)
  - na ta način izračunamo količnike za vse kandidatne liste
  - količnike, ki jih dobimo z deljenjem razvrstimo po velikosti
  - na ta način ugotovimo koliko mandatov bi posamezna stranka dobila na ravni cele države
  - kandidatnim listam se dodeli toliko poslanskih mandatov kolikor znaša razlika med številom mandatov, ki bi jim pripadli na podlagi vseh glasov na ravni države in številom mandatov, ki so jih dobile pri delitvi v volilnih enotah
- mandati, ki bi listi pripadli na ravni cele države   mandati, ki jih je lista že dobila pri delitvi mandatov v volilnih notah   število dodatnih mandatov, ki ji dobi lista kandidatov